

Μεθοδολογικά Εργαλεία Ανάγνωσης και Σχεδιασμού του Αστικού Τοπίου

Μαρία Μαρλαντή - 02/11/2020

Μαρία Μαρλαντή, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο,
Μάστερ Αρχιτεκτονική Τοπίου ETSAB _UPC, Βαρκελώνη

Η έρευνα έχει ως αντικείμενο την παρουσίαση συγκεκριμένων μεθοδολογικών εργαλείων για την ανάγνωση του αστικού κενού και του δημόσιου χώρου, τα οποία αποτελούν ταυτόχρονα και τα συνθετικά εργαλεία για τον σχεδιασμό του.

Η κατανόηση και καταγραφή των βασικών παραμέτρων που χαρακτηρίζουν ή παράγουν τον δημόσιο χώρο,

δημιουργεί το υπόβαθρο για την παραγωγή της συνθετικής διαδικασίας.

Θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε ως αφετηρία ανάγνωσης του δημόσιου χώρου, το προϋπάρχον αλλά αστικοποιημένο φυσικό περιβάλλον.

Η προτεινόμενη ως μεθοδολογικό εργαλείο μέθοδος ανάγνωσης, έχει στόχο την κατανόηση του φυσικού περιβάλλοντος και αναφέρεται στις παραμέτρους που το χαρακτηρίζουν.

Η ανάγνωση του αστικού χώρου μέσω των προτεινόμενων παραμέτρων γίνεται με δύο μεθοδολογικά εργαλεία. Το πρώτο αφορά την ανάγνωση του χώρου σε διαφορετικά επίπεδα, που είναι η καταγραφή της πληροφορίας σε διαφορετικά layer, και το δεύτερο τις διαφορετικές κλίμακες.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πόλη παραμένει ένα αινιγματικό και σύνθετο σύνολο διαφορετικών συστημάτων, είτε το αναγνωρίσουμε ως συνέχεια χωρικών εμπειριών είτε ως πεδίο έκφρασης ατομικών και συλλογικών δράσεων. Η μελέτη της αινιγματικής φύσης του αστικού χώρου πραγματεύεται μεθοδολογίες ερμηνείας και ανάλυσης της δομής του.

Όλο και περισσότερο, η διεθνής ευαισθητοποίηση σε περιβαλλοντικά και οικολογικά ζητήματα στρέφει το ενδιαφέρον σε θέματα που άπτονται του σχεδιασμού σε μεγαλύτερες κλίμακες στο φυσικό περιβάλλον. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, ζητήματα περιβαλλοντικού σχεδιασμού να ενσωματώνουν παράλληλα στους στόχους τους την αειφόρο ανάπτυξη του τόπου και να αναφέρονται όλο και περισσότερο στον πολεοδομικό ιστό, ως σύστημα αστικού τοπίου.

Νέες μέθοδοι αναζητούνται, εκτός από αυτές της πολεοδομικής προσέγγισης, οι οποίες προσδίδουν νέο αναλυτικό υπόβαθρο, υποστηρικτικό για την κατανόηση του μηχανισμού παραγωγής του δημόσιου χώρου.

Από την οπτική γωνία της θεώρησης της αρχιτεκτονικής τοπίου, θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε ως αφετηρία ανάγνωσης του δημόσιου χώρου το προϋπάρχον φυσικό -αλλά τελικά σήμερα αστικοποιημένο- φυσικό περιβάλλον.

Με αυτόν τον τρόπο αναφερόμαστε στο αστικό περιβάλλον, ως ένα σύστημα που αλληλεπιδρά συνεχώς σε ένα φυσικό σύστημα, το οποίο -άλλοτε αναγνωρίσιμο και άλλοτε όχι- αποτελεί μια "επιφάνεια καταγραφής". Άλλωστε "το Τοπίο προϋπάρχει και προηγείται του αρχιτέκτονα", παρατηρεί ο Christophe Girot.

[01. *Land-Body-Dwelling*, Charles Simonds, 1971. Πηγή: *The Size of City: Michael Heizer's Masterpiece as Architecture*, David P L Lewis, 2010, σελ. 52]

Η ανάγκη για τη θεώρηση της πόλης ως περιβάλλον-τοπίο θέτει το ερώτημα αν μπορούμε να φωτίσουμε μια άλλη οπτική γωνία της ανάγνωσης του πολεοδομικού φαινομένου, την ανάγνωση ενός αστικοποιημένου φυσικού περιβάλλοντος, μέσα από τη δυναμική που του δίνουν τα φυσικά χαρακτηριστικά του "τοπίου" του.

Προτείνεται να αναγνωρίσουμε το αστικό περιβάλλον ως σύνθεση φυσικών παραμέτρων, και να θέσουμε το ερώτημα "πώς η ανάγνωση αυτών θα αποτελέσει συνθετικό εργαλείο για την ένταξη της αρχιτεκτονικής επέμβασης στον αστικό ιστό".

Προϋπάρχει πάντα το ερώτημα για την εφαρμοσμένη αρχιτεκτονική, για τον κατάλληλο τρόπο ένταξης της ανθρώπινης παρέμβασης, είτε αρχιτεκτονικής είτε άλλης μορφής, η οποία θα υποστηρίζει ή θα επεμβαίνει αλλάζοντας την υφιστάμενη δομή του αστικού χώρου.

[02. (κολλάζ της συγγραφέως)]

2. Μεθοδολογικά Εργαλεία Ανάγνωσης και Σχεδιασμού του Αστικού Τοπίου

Η προσέγγιση του φυσικού τοπίου

Η ένταξη στο φυσικό τοπίο μιας ανθρώπινης επέμβασης προϋποθέτει την κατανόηση και γνώση των φυσικών παραμέτρων του περιβάλλοντος. Η φύση εμφανίζεται ως ζωντανός οργανισμός, που τα φυσικά της στοιχεία γεννούν ένα νέο αλφάβητο, νέους νόμους, που πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε ώστε να μπορέσουμε να τους ενσωματώσουμε στη συνθετική πρόταση και στην κεντρική ιδέα.

Έχει ενδιαφέρον να αντιληφθούμε το περιβάλλον ως νέο δοχείο, ως μηχανισμό, ως σύστημα, ως ιστό, ως μνήμη. Ο χρόνος μέσα σε αυτό, ο γραμμικός, ο κυκλικός, ο περιοδικός χρόνος, παρουσιάζεται καταλυτικός στις συνθετικές αποφάσεις.

[03. Κατά μήκος της πορείας, οι σπές στο δάπεδο λειτουργούν λόγω της παλίρροιας ως φυσητήρες. *Peine del Viento*, Paseo Maritimo, San Sebastian, Ισπανία 1960. Αρχιτέκτονες: Louis Penia Ganchegui, Chillida. Πηγή:

<https://www.plataformaarquitectura.cl/cl/02-16835/peine-del-viento-en-san-sebastian/peine-del-viento-003-kyezitrio-en-san-sebastian/peine-del-viento-003-kyezitri>]

Έγινε κατανοητό ότι η ανθρώπινη αρχιτεκτονική παρέμβαση, δηλαδή η “αναπόφευκτη επίθεση” που σημαίνει μια επέμβαση στο τοπίο, προϋποθέτει ότι πρέπει να διεισδύσουμε στον μηχανισμό του και να συνεργαστούμε με του κανόνες του. Ο Marc Claramunt σημειώνει: «Δεν αναφερόμαστε στον όρο τοπίο ως το αποτέλεσμα κάποιων φυσικών σχηματισμών ή απλά ως αντικείμενο θέασης, αλλά αναφερόμαστε στο τοπίο ως δημιουργία των ανθρωπογενών δράσεων, ως τρόπο επέμβασης, ως project.».

Μας ενδιαφέρει η αναζήτηση του τρόπου με τον οποίο τελικά το αρχιτεκτονικό έργο, αφ’ ενός θα ερμηνεύσει το φυσικό τοπίο, θα περικλείει τα στοιχεία του στις συνθετικές αποφάσεις, και αφ’ ετέρου θα υπογραμμίζει την ταυτότητα του τοπίου ή θα δίνει έμφαση στις διαφορετικές του ποιότητες.

[04. *Peine del Viento*, Paseo Marítimo, San Sebastian, Ισπανία 1960. Αρχιτέκτονες: Louis Penia Ganchegui, Chillida. Πηγή: <https://www.plataformaarquitectura.cl/cl/02-16835/peine-del-viento-en-san-sebastian/peine-del-viento-006-bichuas>]

Η προσέγγιση του αστικού τοπίου

Με τον ίδιο ακριβώς εννοιολογικό τρόπο προσέγγισης, η ένταξη του αρχιτεκτονικού έργου στον αστικό ιστό προϋποθέτει την κατανόηση του μηχανισμού, που παράγει τον δημόσιο χώρο.

Έχει μεγάλη σημασία η οπτική, σύμφωνα με την οποία προσεγγίζονται με την ίδια μέθοδο ανάγνωσης και το φυσικό και το αστικό τοπίο, ως δύο συστήματα αλληλένδετα, αλλά και ο τρόπος μιας συνολικής ανάγνωσης που εμπλέκει το ένα με το άλλο. Τα μεθοδολογικά εργαλεία που φωτίζουν, που αναγνωρίζουν τα δύο συστήματα και την αλληλεπίδρασή τους, είναι αυτά που ερμηνεύουν και υπογραμμίζουν την ταυτότητα του τοπίου, του φυσικού ή αστικού, ή δίνουν έμφαση στις διαφορετικές του ταυτότητες.

[05. *Parc Nus de la Trinidad*, Barcelona, Ισπανία 1996 Αρχιτέκτονες: M. Battle J. Roig. Πηγή: <http://landscapeandurbanism.blogspot.com/2009/02/dailyland-parc-nus-de-la-trinitat.html>]

[06. *Parc Nus de la Trinidad*, Barcelona 1996 Αρχιτέκτονες: M. Battle J. Roig. Πηγή:

Η διαδικασία της ανάγνωσης προτείνει τρόπους κατανόησης και ερμηνείας του περιβάλλοντος μέσω των παρακάτω χωρικών παραμέτρων:

η διερεύνηση του ανάγλυφου, της τοπογραφίας, της υψής του εδάφους

η έννοια της κίνησης και της ροής

η διαχείριση του κενού και των ορίων του

η συμμετοχή των φυσικών στοιχείων του τοπίου

ο ορισμός του χρόνου, ως ουσιαστική μεταβλητή στο αρχιτεκτονικό γίνεσθαι

η αναζήτηση του ίχνους της ιστορίας και της μνήμης του τόπου

η διερεύνηση της κλίμακας ένταξης

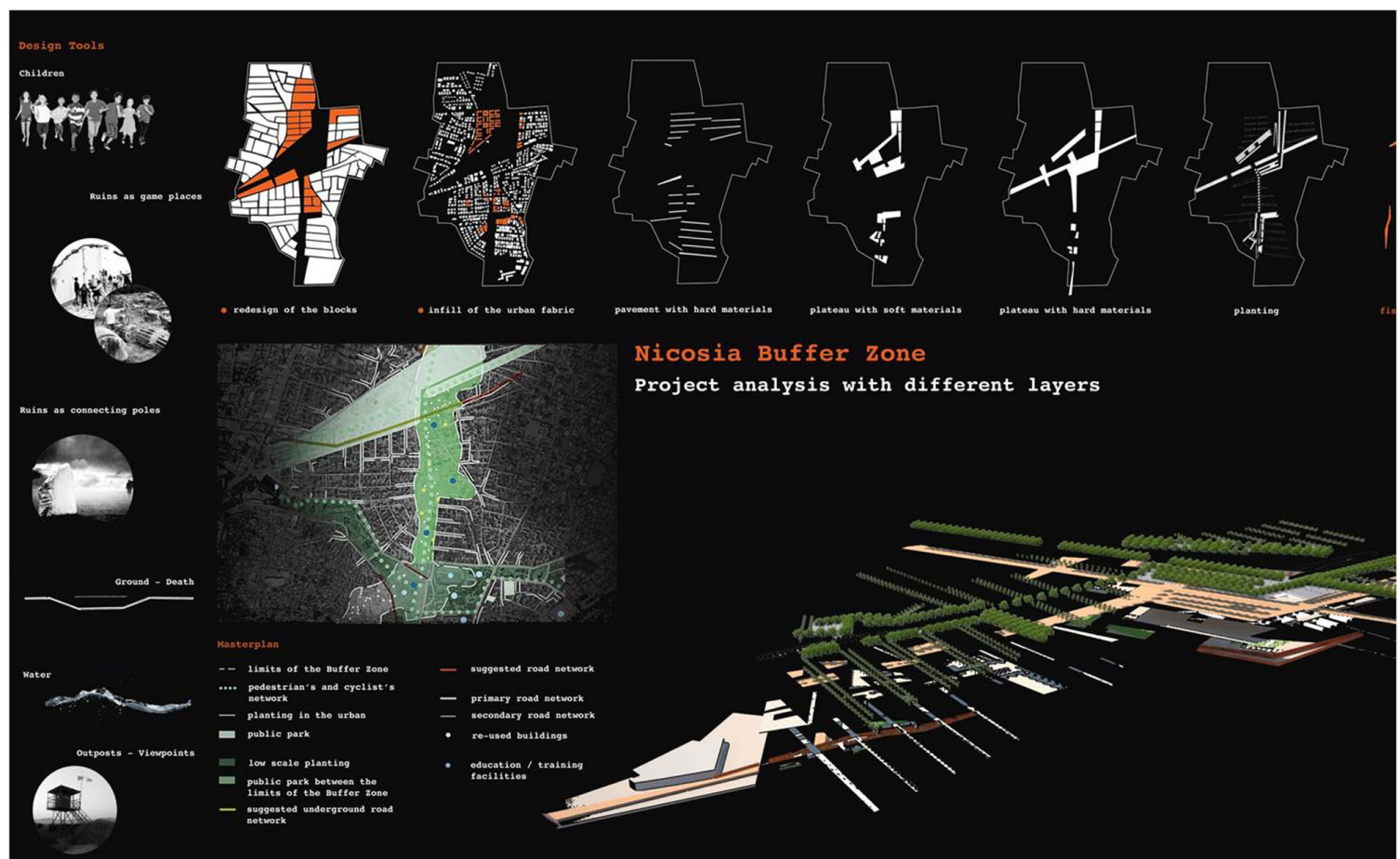
η σημασία της θέας και των οπτικών φυγών από και προς τον χώρο επέμβασης

η υλικότητα

Τα μεθοδολογικά εργαλεία ανάγνωσης και ερμηνείας του φυσικού, αστικού και πολιτισμικού τοπίου, αποτελούν ταυτόχρονα και τα συνθετικά εργαλεία σχεδιασμού.

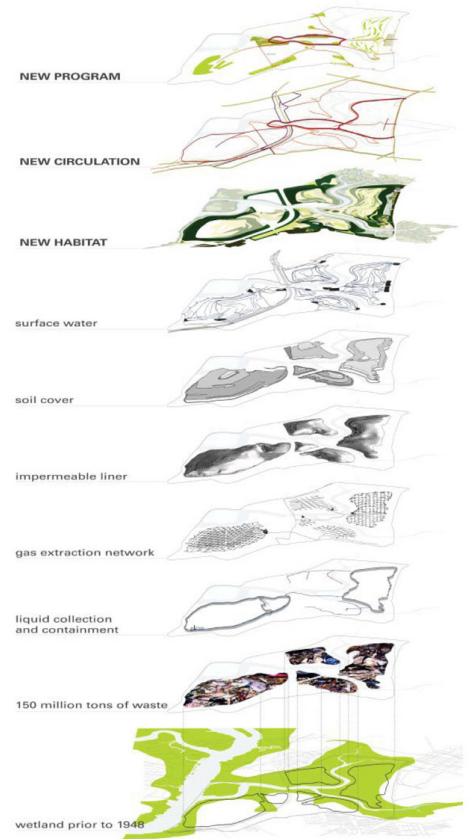
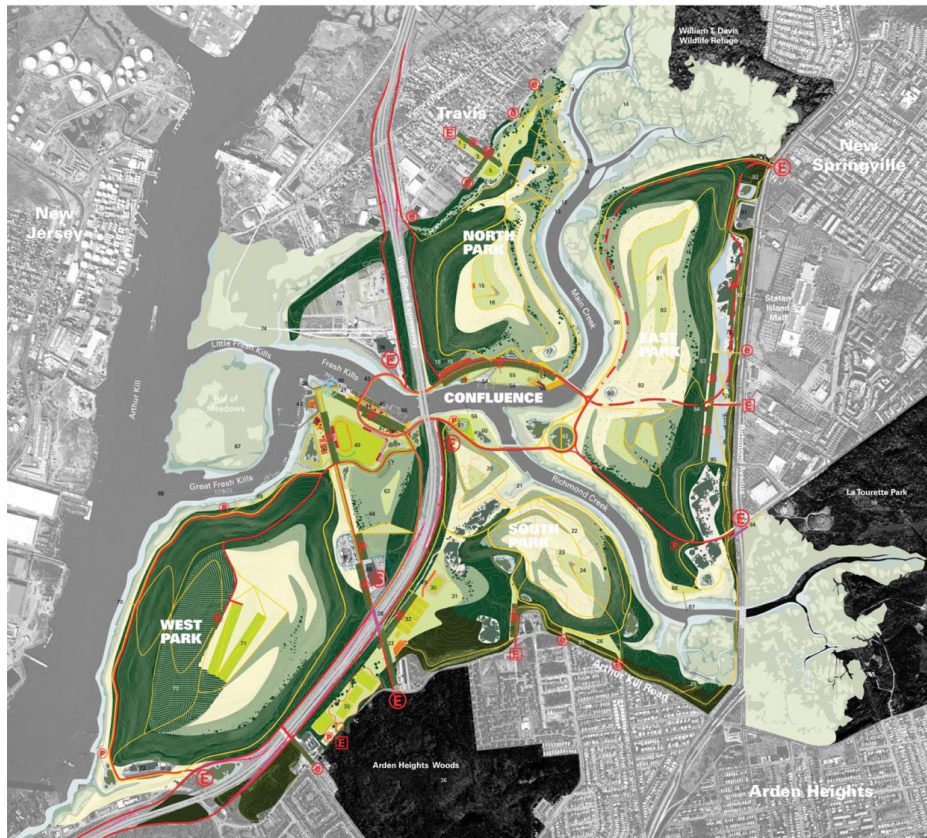
Προτείνονται δύο μεθοδολογικά εργαλεία χωρικής ανάγνωσης: το πρώτο αφορά την ανάγνωση του χώρου σε διαφορετικά επίπεδα, που είναι η καταγραφή της πληροφορίας σε διαφορετικά layers, και το δεύτερο την ανάγνωση σε διαφορετικές κλίμακες. Η ανάγνωση και καταγραφή της πληροφορίας γίνεται αφ' ενός μέσω μιας ολιστικής παρατήρησης και αφ' ετέρου μέσω της βιωματικής καταγραφής.

- Το πρώτο είναι η καταγραφή της πληροφορίας, στα διαφορετικά τους επίπεδα, layers. Η δημιουργία, δηλαδή, διακριτών διαφορετικών επιπέδων ανάγνωσης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών του χώρου, αλλά και των παραπάνω παραμέτρων, που επιτρέπει την κατανόηση σε βάθος επιμέρους ζητημάτων. Κατά τη συνθετική διαδικασία, η σύγκριση, η σύνθεση των επιπέδων αυτών, αλλά πολλές φορές και η επιλογή των σημαντικότερων παραμέτρων που δίνουν ταυτότητα σε έναν τόπο, οδηγούν στη βασική συνθετική νοηματική σύλληψη, σε μια εμπεριστατωμένη αφετηρία για την κεντρική ιδέα της αρχιτεκτονικής πρότασης.

- Το δεύτερο μεθοδολογικό εργαλείο προσέγγισης στη σύνθεση αφορά την ανάγνωση του χώρου σε διαφορετικές κλίμακες. Από τη μεγάλη κλίμακα μέχρι τη μικρή και αντίστροφα, η διαδικασία της ανάγνωσης του χώρου καταλήγει σε πολύ διαφορετικά συμπεράσματα. Μέσα από την παρατήρηση, την καλλιέργεια της ματιάς και την επιλογή και τη σύγκριση πληροφοριών σε διαφορετικές χωρικές κλίμακες, ανακαλύπτουμε τον χώρο και ερμηνεύουμε το τοπίο.

Σημαντικό εργαλείο μπορεί να θεωρηθεί η έρευνα σε διαφορετικούς χρονολογικά χάρτες και αεροφωτογραφίες, που αποκαλύπτουν τη διαδικασία των αλλαγών της πληροφορίας στη διάρκεια του χρόνου.

[08. *Fresh Kills Lifescape* - James Corner & partners - Staten Island, New York 2003-2005. Πηγή: <https://freshkillspark.org/wp-content/uploads/2013/07/Fresh-Kills-Park-Draft-Master-Plan.pdf>]

3. Συμπεράσματα

Οι παραπάνω τρόποι προσέγγισης μπολιάζουν τον αρχιτέκτονα με μια ιδεολογία (απαραίτητη αφετηρία στη συνθετική διαδικασία), που υποστηρίζει ότι το αρχιτεκτονικό έργο θα αποτελέσει μέρος ενός υπάρχοντος καμβά, ενός προϋπάρχοντος τοπίου.

Η θέση σύμφωνα με την οποία θα μπορούσαν να προσεγγίζονται με την ίδια μέθοδο ανάγνωσης και το φυσικό και το αστικό τοπίο, ως δύο συστήματα αλληλένδετα, αλλά και ο τρόπος μιας συνολικής ανάγνωσης που εμπλέκει το ένα με το άλλο, μας οδηγούν στη στρατηγική δημιουργίας ενός διεπιστημονικού πεδίου προσέγγισης των ζητημάτων του Πολεοδομικού και Τοπιακού Σχεδιασμού. Μας φανερώνουν την ανάγκη νέας μεθοδολογίας, που γεφυρώνει την αναλυτική σχεδιαστική πολεοδομική προσέγγιση και την προοπτική ενός δημιουργικού σχεδιασμού.

Είναι σημαντική η ύπαρξη ενός διεπιστημονικού πεδίου έρευνας για τα ζητήματα του τοπιακού σχεδιασμού και της τοπιακής πολεοδομίας, γιατί αυτή η προσέγγιση θα μπορούσε να αποτελέσει μια στρατηγική σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης. Δίνει τη δυνατότητα της ανταλλαγής απόψεων σε πολυσύνθετα θέματα της πόλης, από διαφορετικές οπτικές γωνίες και επιστημονικές θέσεις, όπως οικολογικά ζητήματα αστικού σχεδιασμού που αφορούν την κλιματική αλλαγή, τα οποία μπορούν να διαβαστούν ως ερωτήματα και στην κλίμακα του πολεοδομικού σχεδιασμού αλλά και στην κλίμακα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού.

Εισαγωγική εικόνα: Peine del Viento, Paseo Maritimo, San Sebastian, Ισπανία. Αρχιτέκτονες: Louis Penia Ganchegui, Chillida, 1960.
Πηγή: <https://www.plataformaarquitectura.cl/cl/02-16835/peine-del-viento-en-san-sebastian>

References

1. Claramunt Marc (2002). *Jardin insurgentes/ Gardens in arms*. Barcelona: Arquithemas 11, 44.
2. Alexander, C. (1965/1996), "A City Is Not a Tree" in LeGates & Stout (eds.) *The City Reader*. Pp 118-131. Routledge, London.
3. Bacon, E., N. (1967). *The Design of Cities*. Penguin Books.
4. Bru, E.(2001). *Coming from the South*. Barcelona: ACTAR.
5. Careri Francesco (2002). *Land & ScapesSeries: Walkscapes*. Barcelona: GG.
6. Flusser Vilem (1994). *Los Gestos, fenomenologia y comunicacion*. Barcelona: Herder
7. Hillier, B. (1996). *Space Is the Machine: a configurational theory of architecture*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge (Massachusetts) : The Massachusetts Institute of Technology Press.
9. Reed, P. (2005). *Groundswell. Constructing the Contemporary Landscape*. Νέα Υόρκη, MoMA.
10. *Refer paisatges / Remaking landscapes (2000)*. Barcelona: Arquithemas 6.
11. Ruby Ilka & Andreas (2006). *Land & ScapesSeries: Groundscapes*. Barcelona: GG.
12. *Solo con naturaleza*. Barcelona: Arquithemas 17.
13. "Ωραίο, φριχτό κι απέρριπτο τοπίο" (2003). University of Thessaly, Department of Architecture. Skopelos: NhsideS.